

РОДІОЛА РОЖЕВА

Rhodiola rosea L.

Родина Товстолисті — Crassulaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Циркумплярний аркто-альпійський вид.

Ареал виду та його поширення в Україні

У горах (Піренеї, Альпи, Карпати, Скандинавські гори, Ісландія, Урал, Алтай, Гімалаї) та арктичній Азії, Пн. Америці. В Україні — зрідка в Карпатах на хребтах Чорногора (гг. Петрос, Говерла, Піп Іван), Свидовець (гг. Близниця-Драгобрат, Герешаска) і в Мармароських горах (гг. Ненеска, Піп Іван). Адм. регіони: Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій

Протягом останніх десятиліть чисельність і площа оселищ популяцій різко зменшилися. Структура популяцій порушена, розбалансована. У вікових спектрах переважають пре- і постгенеративні особини. Тривають тенденції негативної динаміки популяцій, їх інсуляризації, зниження життєвості й зменшення внутрішньопопуляційної різноманітності.

Причини зміни чисельності

Антропогенні чинники — викопування та заготівля кореневищ для використання у фітотерапії та для пересадження в альпінарії.

Умови місцезростання

Субальпійський і альпійський пояси (1550–2030 м н. р. м.), на скелях, осипах і кам'янистих стрімких схилах різних експозицій, на свіжих і сирих добре дренованих ділянках, вкритих невисоким травостоєм, що характеризуються пониженою конкуренцією. Трапляється в асоціаціях: *Luzuletum alpinopilosae*, *Polytrichum-Poetum deylii* (кл. *Salicetea herbaceae*) і *Rumici*

scutati-Rhodioletum roseae, що належить до кл. *Thlaspietea rotundifolii*. Мезофіт, психрофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна безрозеткова дводомна рослина 10–35 см заввишки з компактно-галузистим, м'ясистим кореневищем. Поверхня кореневища гладенька, сірувато-золотистого кольору, вкрита скупченими лускоподібними буруватими листками. Стебла прямостоячі, не розгалужені, з видовженоланцетними або оберненояйцеподібними, гострозубчастими, рідше цілокраїми, почерговими сидячими листками. Суцвіття — складний щиток. Квітки одноставі, маточкові й тичинкові з характерною редукцією статевих елементів, 4(5)-членні,

жовто-зелені й темно-червоні; тичинкові квіти 2 мм, маточкові — 3–4 мм завдовжки. Плід видовжена багатолістянка з короткими носиками. Цвіте у червні–серпні, плодоносить у вересні. Розмножується вегетативно і насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється в Карпатському НПП і Карпатському БЗ. На Свидовці до заповідної зони необхідно долучити масив г. Герешаска. Заборонено збирання, гербаризацію, заготівлю рослин, порушення умов їх місцезростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Культивують у ботанічних садах, альпінаріях.

Господарське та комерційне значення

Лікувальне («золотий корінь»), декоративне, ґрунтотвірне, протиерозійне.

Основні джерела інформації

Дмитрах, 1999; Ловеліус, Стойко, 1990; Царик, Жилияев, Кияк та ін., 2004; ЧКУ, 1996.

Автори: В.Г. Кияк, Р.І. Дмитрах
Фото: Р.Я. Кіш, П. Косінський (вставка)

ОЧИТОК ЗАСТАРІЛИЙ

Sedum antiquum Omelcz. et Zaverucha
(*S. hispanicum* auct. non L.)

Родина Товстолисті — Crassulaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення

Ендемічний східнокарпатсько-опільський вид, споріднений з *S. hispanicum* та іншими таксонами (*S. glaucum* Waldst. et Kit., *S. hungaricum* Poir.) цієї групи. Таксономічний статус нез'ясований.

Ареал виду та його поширення в Україні

Карпати: Українські — Мармароський та Угольсько-Широколузанський масиви, й Румунські — Марамуреш, долини рр. Вишеу та Ана), Зх. Поділля (Опілля). Адм. регіони: Ів, Тр, Зк, Чц.

Чисельність та структура популяцій

Популяції нечисленні, у вигляді окремих дрібних локусів, за умови відсутності негативного впливу — стабільні. На Опіллі вид є однорічним ефемером, у Карпатах іноді сходи утворюються восени й зимують.

Причини зміни чисельності

Безпосереднє знищення локалітетів унаслідок освоєння територій: розробки кар'єрів, будівництва, рекреації, випалювання схилів.

Умови місцезростання

Відшарування гіпсів на Опіллі та карбонатів у Карпатах. В угрупованнях асоціації *Festucetum pallentis*, на Поділлі, у Карпатах — у складі угруповань союзів *Potentillion caulescentis*, *Cystopteridion* (кл. *Asplenietea trichomanis*). Петрофіт, кальцефіл; сукулент.

Загальна біоморфологічна характеристика

Терофіт. Рослина одно-, рідше дворічна, 4–10(15) см заввишки, з тонким коренем. Стебла коротко залозисто опушені, майже від основи розгалужені. Листки чергові, сидячі, напівциліндричні, більш-менш залозисто-опушені, зелені, іноді червоніючі, 4–7 мм завдовжки. Суцвіття розгалужене, багатоквіткове, квітки на коротеньких квітконіжках або майже сидячі, шести-, зрідка п'ятичленні; чашолистки при основі з'єднані між собою, довгастотрикутні, розсіяно залозисто-опушені, пелюстки яйцеподібно-ланцетні або видовжено-яйцеподібні, на верхівці загострені, рожеві або білувато-рожеві, з червоною середньою жилкою. Тичинок 12. Плід — багатолістянка, плодиків шість, зірчасто-розбіжних, яйцеподібно-

ланцетних, на поверхні залозисто-опушених, 3–3,5 мм завдовжки; насінини яйцеподібні, бурі, дуже дрібні. Цвіте у червні–липні, плодоносить у липні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесений до Європейського червоного списку. Охороняється у НПП «Галицький», заказниках «Чортова гора», «Великі Голди» (Івано-Франківська обл.) та Карпатському БЗ. Необхідний моніторинг популяцій, а також створення додаткових резерватів на Опіллі для попередження руйнування екоотопів. Заборонено розробку кар'єрів, випасання худоби, випалювання, рекреацію.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

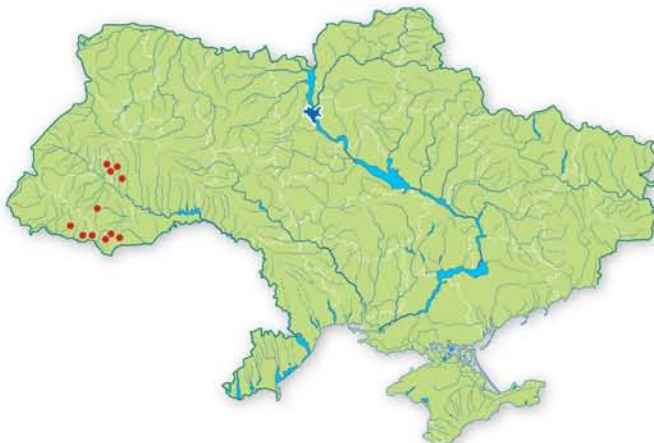
Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Заверуха, 1985; Наконечний, Кагало, 2001; Омельчук-М'якушко, Заверуха, 1978; ЧКУ, 1996.

Автори: О.О. Кагало, О.М. Наконечний,
Н.В. Скібіцька
Фото: О.О. Кагало

МОЛОДИЛО МАРМУРОВЕ

Sempervivum marmoreum Griseb.
(*S. schlehanii* Schott)

Родина Товстолисті — Crassulaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення

Рідкісний диз'юнктивно поширений вид на межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Карпатсько-балканський вид, що трапляється у горах Центральної і Пд. Європи. В Україні відомий з двох оселищ в Українських Карпатах на г. Кобила у пд. частині Свидовця та в Мармароських горах у долині Білого потоку в окол. с. Ділове (Рахівський р-н, Закарпатська обл.). Адм. регіон: Зк.

Чисельність та структура популяцій

Популяції дуже малочисельні й критично загрожено, представлені лише кількома десятками генеративних особин.

Причини зміни чисельності

Популяціям властива реліктова стратегія, тому вони не витримують конкуренції в процесі поступового заростання лісом і посилення затінення.

Умови місцезростання

На Свидовці оселище розташоване на безлісній вершині конгломератової скелі на пд.-сх. схилі г. Кобила на висоті 1045 м н. р. м. Інтенсивна інсоляція цього кам'янистого відшарування забезпечує ксерофітні умови.

Угруповання належить до союзу *Androsacion vandellii*. У долині Білого потоку вид росте в аналогічних умовах на скельних відшаруваннях над долиною. Ксерофіт, петрофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Хамефіт. Багаторічна трав'яна сукулентна розеткова рослина, що утворює столони, від яких відходять розетки 2,5–7,5 см діаметром. Листки 2,5–3 см завдовжки, м'ясисті, цілокраї, обернено-яйцеподібні, гострокінцеві, блискучі, блідо-зелені з червонуватим відтінком. Квітконосні пагони 20–30 см заввишки, розгалужені, опушені, рясно вкриті почерговими листками. Суцвіття цимозне, розлоге, складається з 25–35 квіток 20–25 мм діаметром. Пелюстки рожеві, при

основі бордові, у кількості 11–12. Плід — багатолістянка. Насінини 0,8 мм завдовжки. Цвіте в липні, плодоносить у серпні. Розмножується здебільшого вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Спеціальних заходів охорони не проводили. Доцільно провести прорідження деревної та чагарникової рослинності навколо оселищ. Заборонено збирання рослин.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, ґрунтотвірне, протиерозійне.

Основні джерела інформації

Шушман, 2008; Buček, 1932; Kobiv, Kish, Gleb, 2007.

Автори: Ю.Й. Кобів, Р.Я. Кіш, В.С. Шушман
Фото: Р.Я. Кіш, Ю.Й. Кобів (вставка)

МОЛОДИЛО ГІРСЬКЕ

Sempervivum montanum L. (incl. *S. montanum*
L. subsp. *carpathicum* Wettst. ex Hayek,
S. carpathicum Wettst. ex Prodan non G.Reuss)

Родина Товстолисті — Crassulaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення

Диз'юнктивно поширений високогірний вид на межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Південно-середньоевропейський альпійський вид з ізольованими оселищами в Піренеях, на о. Корсика, в Альпах, Апеннінах і Карпатах. В Україні — у Beskidach (г. Пікуй), на Чорногорі (гг. Менчул, Бребенескул, Піп Іван) і в Мармароських горах (г. Піп Іван Мармароський), а також на Прикарпатті (окол. с. Печеніжин Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.). Ймовірно, у Карпатах поширений окремий підвид — молодило гірське карпатське (subsp. *carpathicum*). Адм. регіони: Льв, Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій

Більшість популяцій займають незначні площі по 100–300 м². Особини утворюють куртини різної щільності, в яких переважають вегетативні розетки. Чисельність генеративних пагонів не перевищує 500. Лише мармароська популяція з г. Піп Іван є численною. Вона налічує кілька тисяч генеративних особин і займає площу понад 1 га.

Причини зміни чисельності

Оскільки наявні популяції розташовані на охоронних територіях, їх стан є стабільним. Натомість, зафіксовано зникнення окремих популяцій у минулому, наприклад на г. Говерла в Чорногорі.

Умови місцезростання

Кам'янисті субстрати, іноді нещільно задерновані лучні ділянки в угрупованнях союзу *Juncion trifidae*, *Festucion pictae* та порядку *Androsacetalia vandellii*. Більшість оселищ розташована на висоті 1400–1900 м н. р. м. Натомість, нетипова низинна прикарпатська популяція заселяє кам'янистий берег річки на висоті 300 м н. р. м. Ксеромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Хамефіт. Багаторічна трав'яна розеткова рослина з тонкими повзучими кореневищами. Складається з численних вегетативних і генеративних особин. Зірчасті розетки 1–3 см діаметром утворені м'ясистими, сукулентними, загострено-еліптичними листками. Генеративний пагін

7–18 см заввишки, густоопушений, вкритий супротивно розташованими листками з пурпуровим кінчиком. Квітки (3–10) великі (до 3,5 см діаметром), скупчені на вершині квітконосного пагона. Пелюстки рожево-фіолетові, вузьколанцетні. Плід — багатолістянка, насінини дрібні, 0,6 мм завдовжки. Цвіте в липні–серпні, плодоносить у серпні. Переважає вегетативне розмноження.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється у Мармароському масиві Карпатського БЗ, Карпатському НПП і ландшафтному заказнику «Пікуй» (Львівська обл.). Заборонено збирання рослин та використання для декоративних оздоблень.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують у ботанічних садах: Національному ім. М.М.Гришка НАН України та Львівського національного університету ім. І. Франка.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, ґрунтоутвірне, протиерозійне.

Основні джерела інформації

Кобів, 2004; Deyl, 1940; Wołoszczak, 1893.

Автор: Ю.І. Кобів

Фото: О.О. Кагало, Ю.І. Кобів (вставка)

